

- формування вищої медичної освіти в Україні / М.М. Білинська ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 248 с.
5. Назарова І.Б. Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї : підручник для студ. вищ. мед. закл. освіти I–III рівнів акредитації / І.Б. Назарова, Н.М. Посипкіна. – К. : Медицина, 2007.
 6. Довідник з питань репродуктивного здоров'я / Р. Моїсеєнко, Н. Жилка, Т. Бєлавина, Б. Венцківський, Ю. Вітренко ; [за ред. Н.Г. Гойди]. – К. : Вид-во Раєвського, 2004. – 128 с.
 7. Про затвердження Державної програми “Репродуктивне здоров'я нації на період до 2015 року” : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. № 1849 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.akon.rada.gov.ua/>.
 8. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.in/>.

УДК 351.84

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Лавероненко В.О.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

The development of economy status for 2008, macroeconomic disproportions are analyzed, the strategic orienteer of forming of public social policy which is integrated with the tasks of economic development of country is offered in the article.

Анотація

У статті проаналізовано стан розвитку економіки за 2008 р., макроекономічні диспропорції, запропоновано стратегічні орієнтири формування державної соціальної політики, інтегрованої із завданнями економічного розвитку країни.

Ключові слова

Соціальна політика, держава, податкові надходження, Державний бюджет, установа, пенсійна реформа, кошти, державна політика, ринок праці, доходи.

I. Вступ

Соціальна політика як основна складова політики держави офіційно завжди включалася в Україні до числа її найперших пріоритетів. Проте основна проблема соціальної політики в Україні полягає в її хибному сприйнятті як засобу пом'якшення негативних соціальних наслідків активного розвитку ринкової економіки, “компромісного рішення” задоволення соціальних потреб суспільства за рахунок фіскального обмеження сприятливості умов розвитку приватного бізнесу. Як засвідчили події осені 2008 р, орієнтація соціальної політики на здобуття прихильності електорату в умовах прискореного повторення політичного циклу та нехтування цілями розвитку та структурної модернізації, які подекуди вимагали прийняття непопулярних рішень, неспроможна забезпечити стабільність соціально-економічного розвитку. Водночас ситуація, що склалася в економіці

України останніми роками під впливом як світових економічних тенденцій, так і внутрішніх проблем вітчизняної економіки, створила передумови для зміни ситуації.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити процес здійснення державної соціальної політики в Україні.

III. Результати

З 2004–2005 рр. спостерігається суттєве посилення уваги до соціальної політики як в офіційних державних документах і практичних діях державної влади, так і в програмних документах і публічній активності практично всіх політичних сил. Таке посилення є цілком закономірним, зважаючи на те, що після затьожної трансформаційної кризи, яка, поряд з іншим, призвела до глибокого “провалу” в рівні та якості життя населення України, відновлення економічного зростання не продемонструвало належної кореляції з поліпшенням соціальних показників. Економічне зростання супроводжувалося посиленням диференціації доходів між дохідними групами, а також за регіональною та професійною ознаками.

На нашу думку, основна проблема соціальної політики в Україні полягає в її хибному сприйнятті як засобу пом'якшення негативних соціальних наслідків активного розвитку ринкової економіки, “компромісного рішення” задоволення соціальних потреб суспільства за рахунок фіскального обмеження сприятливості умов розвитку приватного бізнесу. Подібний підхід сформував в економічній політиці України певний антагонізм між завданнями економічного та соціального розвитку. Як наслідок, сформувалася тенденція до вирішення нагальних питань соціальної сфери за рахунок відкладення вирішення завдань розвитку.

Зокрема, необхідністю мобілізації бюджетних надходжень на фінансування видатків, що зростають, на соціальні програми було практично заблоковано запровадження податкових інструментів стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності. Чи не найбільш показовою в цьому сенсі є “доля” Закону України “Про інноваційну діяльність”. За залишковим принципом відбувається фінансування бюджетних видатків розвитку.

Побоювання втрати належної динаміки податкових надходжень в короткостроковому періоді є одним із мотивів багаторічного затягування з прийняттям Податкового кодексу України. Неминучість непопулярних складових в процесі реформування системи житлово-комунального господарства, охорони здоров'я, системи пенсійного забезпечення практично загальмувала реформи у цих сферах [3, с. 89].

Варто наголосити, що життєздатності подібної “антагоністичної” моделі соціальної політики сприяла можливість мобілізації зовнішніх надходжень: активна динаміка експорту, простий доступ до відносно недорогих позичкових ресурсів тощо. Оскільки оцінювання ефективності економічної динаміки здійснювалася, насамперед, з погляду фінансового наповнення фіскальної сфери, негативні структурні зрушення в національній економіці, формування макроекономічних диспропорцій та посилення ризиків дестабілізації залишалися поза сферою уваги політики держави [4, с. 317].

Зокрема, навіть незважаючи на очевидне загострення макроекономічних диспропорцій у 2007–2008 рр.: надмірне зростання короткострокових зовнішніх запозичень, різке погіршення сальдо зовнішньої торгівлі, вибух інфляційних тенденцій, в Україні було продовжено нарощування фіскального вилучення коштів на потреби споживання: у січні – травні 2008 р. видатки Зведеного бюджету України зросли на 46,9% (у 2009 р. – на 20,9%), видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення – на 53,5% (у 2009 р. – на 16%). Водночас частка капітальних видатків у загальній сумі видатків Зведеного бюджету України була найменшою за всі попередні роки і в зазначений період становила 6% (у січні – травні 2007 р. – 7,9%).

Як засвідчили події осені 2008 р., орієнтація соціальної політики на здобуття прихильності електорату в умовах прискореного повторення політичного циклу та нехтування цілями розвитку і структурної модернізації, які подекуди вимагали прийняття непопулярних рішень, не спроможна забезпечити стабільність соціально-економічного розвитку. Соціальний розвиток набув діаметрально протилежного результату. Як за-

значалося у зверненні Президента України до українського народу 08.10.2008 р., “виборчі розрахунки переросли в тотальний соціальний популізм, який призвів до найвищої в Європі інфляції і зниження соціальних стандартів – заробітної плати, пенсії та багатьох інших соціальних програм”.

На наш погляд, підґрунтям для нагромадження системних суперечностей між завданнями економічного та соціального розвитку стали такі чинники;

1. Низька ефективність і надмірна витратність соціальної сфери. Це пов'язано з нереформованістю системи управління, впливом кваліфікованих кадрів через низький рівень заробітної плати, відсутністю механізмів цільового надання соціальних послуг, тривалим недоінвестуванням, а відтак – зруйнованістю основних фондів тощо.

2. Переважно фіскальний характер фінансування соціальної сфери. Нерозвиненість механізмів диверсифікації надання соціальних послуг і стихійність у запровадженні платного сегмента цієї сфери зумовили надмірне фінансове навантаження на державний та місцеві бюджети при розподіленні й низькому контролю за цільовим використанням отримуваних бюджетних коштів.

3. Можливість для суб'єктів господарювання здобуття конкурентних переваг за рахунок нехтування соціальною відповідальністю. Практика соціально відповідального ведення бізнесу досить повільно набувала поширення серед вітчизняних підприємств. Зловживання можливостями повільного збільшення заробітної плати в трудовнадлишкових регіонах чи сегментах ринку праці, збереження несприятливих умов праці, екологонебезпечних способів виробництва нерідко зумовлювали збереження значної конфліктності у відносинах між бізнесом та працівниками, бізнесом і місцевою владою.

4. Відсутність реально діючого ринку праці. Неадекватність механізмів регулювання попиту і пропозиції працівників на вітчизняному ринку праці зумовила структурні деформації в системі професійної підготовки, надлишок фахівців одних та дефіцит інших спеціальностей, виникнення локальних дефіцитів і надлишків працівників в окремих регіонах, а як наслідок – зниження ефективності використання трудового потенціалу нації.

5. Відсутність належної динаміки продуктивності праці. Зростання заробітної плати (а відтак, і соціальних відрахувань), яке суттєво перевищило динаміку продуктивності праці, зумовило прогресуюче вилучення потенційних інвестиційних ресурсів підприємств на потреби поточного споживання, що сформувало умови для відтворення цього

розриву. Водночас заробітна плата значною мірою втратила стимуляційну функцію оцінювання результативності трудової діяльності працівника.

6. Неefективна структура доходів населення. Надмірна частка соціальних трансфертів, динаміка яких не залежить безпосередньо від рівня економічної активності їх одержувачів, не дала змоги встановити належний зв'язок між економічною динамікою та зростанням споживчого попиту. Надто висока диференціація доходів за регіональною та професійною ознаками призводила до сегментації споживчого попиту, виникнення локальних “перегрівів” ринку, що, зрештою, посилювало інфляційний ефект загального зростання доходів.

7. Нерозвиненість механізмів “каналізації” доходів населення в заощадження. Зростаючі доходи, отримувані населенням, навіть ведучи до активного зростання банківських депозитів, де-факто відігравали роль акселератора споживчого кредитування. Зростання інвестиційного кредитування відбувалося значно повільніше, що пригнічувало стимуляційний ефект зростання доходів для економіки країни. На цьому тлі безпосереднє зростання споживчого попиту вело до збільшення потреби в імпорті для його задоволення, що також применшувало стимуляційний ефект цього зростання.

Однак ситуація, що склалася в економіці України останніми роками під впливом як світових економічних тенденцій, так і внутрішніх проблем вітчизняної економіки, створила передумови для зміни ситуації.

По-перше, посилення конкурентних викликів для української економіки загостило важливість максимально ефективного використання доступних ресурсів, у першу чергу людських. Відтак, суттєво посилилась зацікавленість у реалізації потенціалу вітчизняного людського капіталу. Тривалий період недофінансування соціальної сфери зумовив суттєве знецінення цієї складової багатства нації, проте водночас – показав практичну важливість інвестування в людський капітал, зумовивши збільшення як приватних, так і державних вкладень [1, с. 15].

По-друге, ускладнення ситуації в бюджетній сфері як наслідок впливу світової валютно-фінансової кризи восени 2008 р. зумовило необхідність підвищення ефективності бюджетних видатків, у тому числі – на соціальну сферу. Відтак, очікується підвищення “попиту” на методики посилення цільового характеру видатків, зменшення непродуктивних втрат тощо.

По-третє, потреба в раціоналізації зайнятості на підприємствах, які опиняються під потужним конкурентним тиском, особливо – в умовах звуження ринків збуту в період ва-

лютно-фінансової кризи, загострює проблему вдосконалення механізмів регулювання пропозиції на ринку праці, підготовки та перепідготовки фахівців, захисту інтересів працівників, які працюють або звільняються, тощо.

По-четверте, збереження значної інфляційної загрози обумовлює першочерговість механізмів мінімізації інфляційного впливу соціальних видатків і посилення їх позитивного впливу на генерацію національного економічного зростання [2, с.23].

Виходячи з вищезазначеного, слід констатувати, що в Україні склалися сприятливі умови для переходу від розгляду соціальної політики як неминучого компромісу на шляху економічного зростання та ринкового реформування економіки – до усвідомлення її важливої, а в окремих напрямках ключової ролі у формуванні новітніх конкурентних переваг національної економіки. Лише “вбудувавши” соціальну політику нового зразку в механізм економічного зростання в ролі одного з потужних генераторів останнього, видається можливим за сучасних умов зберегти та надалі посилити рівень соціальної орієнтованості економіки України, забезпечити передбачений вітчизняним законодавством рівень соціальних стандартів та їх поступове наближення до європейських показників.

Досягнення такої мети вимагає суттєвої модернізації соціальної політики держави. Основними орієнтирами такої модернізації є такі:

1. Забезпечення цільового характеру пільг соціального спрямування, виключення можливостей користування такими пільгами осіб, які не мають нагальної потреби в цьому при різкому спрощенні механізмів їх отримання категоріями населення, що потребують допомоги. Це вимагатиме:

- монетизації частини пільг з урахуванням зарубіжного, зокрема російського досвіду в цьому процесі;
- нормування пільг з урахуванням встановлених норм споживання житлово-комунальних, транспортних, медичних та інших послуг – з метою виключення надмірного споживання з їх використанням;
- запровадження єдиного реєстру одержувачів та єдиного електронного обліку прав на отримання пільг, автоматизація процесу надання права на отримання пільги;
- запровадження (на постійній основі – у 2008 р. подібний ценз було введено Законом України “Про Державний бюджет на 2008 рік...”) дохідного цензу, досягнення якого веде до позбавлення права на отримання пільги.

2. Підвищення ефективності використання бюджетних видатків на соціальну сферу, забезпечення їх цільового використання. Це, зокрема, передбачає дії у таких напрямках:

- модернізація управління установами соціальної сфери (насамперед – сфери охорони здоров'я) за рахунок посилення повноважень та ініціативних дій місцевих влад;
- послідовне запровадження страхових засад в наданні соціальних послуг при беззаперечному та на високому рівні забезпеченні надання базових соціальних послуг за рахунок державного бюджету;
- раціоналізація фінансування установ соціальної сфери з диференціацією залежно від їх навантаження, місця розташування, потреб розвитку; збільшення інвестиційної складової соціальних видатків для уникнення непоправних втрат соціальної інфраструктури;
- диверсифікація надавачів соціальних послуг (насамперед, у житлово-комунальному секторі) з метою забезпечення максимально ефективного використання видатків центрального та місцевих бюджетів, коштів кондомініумів тощо.

3. Посилення впливу держави на розподіл доходів через фіскальні механізми. Держава має забезпечити вилучення та перерозподіл частини отримуваних у суспільстві високих доходів, враховуючи, що значна частина таких доходів утворилася не завдяки продуктивності їх отримувачів, а через структурну недосконалість вітчизняних ринків. Відтак певне згладжування надмірної диференціації доходів можливе за рахунок запровадження:

- прогресивної ставки прибуткового оподаткування громадян, яка має передбачати зниження ставки податку для низькодохідних категорій населення та запровадження більш високої ставки – для високодохідних; розрахунок адекватної шкали оподаткування може передбачати збереження нинішнього загального рівня податкових надходжень, оскільки позитивний ефект очікується саме від зміни розподілу доходів;
- оподаткування нерухомості, яка знаходиться у власності фізичних осіб, а також нерухомості невикористаного призначення, яка належить юридичним особам, з передбаченням чіткої загальнодоступної соціальної пільги, яка виключатиме оподаткування реально використовуваного власником житла;
- впорядкування розрахунку величини та сплати рентних платежів за використан-

ня надр, аграрних, природно-кліматичних, рекреаційних ресурсів.

4. Прискорення процесу впровадження пенсійної реформи з формуванням механізмів інвестиційного використання коштів пенсійних фондів, гарантуванням надійності їх вкладень. Це, зокрема, передбачатиме:

- створення системи страхування пенсійних внесків;
- розширення спектра фінансових інструментів, доступних для інвестування;
- завершення формування нормативно-правової бази пенсійного страхування, у тому числі – визначення чіткого співвідношення відповідальності державних і недержавних установ пенсійного страхування.

5. Активізація державної політики на ринку праці з метою його якнайшвидшої адаптації до структурних змін, які відбуваються в економіці, та оптимізації використання трудового потенціалу регіонів і країни в цілому, зокрема:

- забезпечення стратегічної адекватності державного замовлення на підготовку фахівців системами вищої та спеціальної освіти;
- запровадження механізмів оперативної поточної перепідготовки працівників, які вивільняються або бажають змінити спеціальність за власною ініціативою;
- вжиття заходів щодо підвищення територіальної мобільності працівників;
- розширення мережі соціальних робіт для абсорбції кількості вивільнених працівників, що зростає.

6. Заохочення заходів, які здійснюються підприємствами щодо підвищення продуктивності праці та супроводжуються відповідним збільшенням доходів працівників:

- запровадження податкових стимулів інвестиційних процесів, пов'язаних з підвищенням продуктивності використання трудових ресурсів;
- заохочення проведення навчань з підвищення кваліфікації персоналу підприємств, у тому числі – середнього та вищого управлінського персоналу – для різних категорій персоналу та галузей економіки такі навчання могли б фінансуватися за рахунок коштів самих підприємств, громадян, центрального чи місцевих бюджетів, а також міжнародної технічної допомоги;
- запровадження практики угод між підприємствами та регіональними центрами зайнятості щодо можливостей пріоритетного працевлаштування працівників, вивільнених унаслідок запровадження підприємствами технологій, які збільшують продуктивність праці та зменшують потребу в персоналі.

7. Здійснення цільових кроків щодо стимулювання розвитку національного виробництва у відповідь на зростання внутрішнього споживчого попиту, зокрема:

- спрощення умов для довгострокового кредитування інвестиційних проектів;
- запровадження виважених обмежень надходження на український споживчий ринок надмірного імпорту;
- розбудова інфраструктури внутрішнього ринку, надання інформаційно-методичної підтримки доведення вітчизняної продукції до споживача;
- тимчасове призупинення приєднання України до відповідного положення СОТ та запровадження практики пріоритетного придбання бюджетними установами товарів вітчизняного виробництва.

8. Заохочення й розвиток соціальної відповідальності бізнесу:

- запровадження фіскальних засобів заохочення соціальної відповідальності бізнесу;
- активне пропагування цінностей та стандартів соціально відповідального бізнесу;
- державна підтримка національних і міжнародних ініціатив, пов'язаних із соціальною відповідальністю, сприяння запровадженню в Україні міжнародних соціальних стандартів ведення бізнесу;
- запровадження відносин державно-приватного партнерства, яке полягає у встановленні довгострокових відносин між суб'єктами центральної або місцевої влади та підприємствами чи їх громадськими об'єднаннями з приводу вирішення важливих для усього суспільства соціально-економічних проблем.

IV. Висновки

Впровадження вищезазначених структурних зрушень спроможне надати позитивний імпульс подальшому розвитку соціальної орієнтації економіки України. Завдяки тому, що така система заходів дає змогу вийти з "глухого кута розвитку", в якому опинилась вітчизняна соціальна політика в умовах валютно-фінансової дестабілізації та посилення бюджетних обмежень, вона може розглядатися як "точка консолідації", яка дасть можливість мінімізувати конфліктність у відносинах між державою, роботодавцями та пересічними громадянами.

Література

1. Амоша О.І. Стан, тенденції та основні напрямки розвитку соціально-трудова відносин на державному та регіональному рівнях / О.І. Амоша // Соціально-економічні аспекти промислової політики. – Донецьк : ІЗП НАН України, 2001. – Т. 1. Соціально-трудова відносина в сучасних економічних умовах. – С. 14–24.
2. Базова захищеність населення України (за матеріалами вибіркового соціально-демографічного обстеження). – К. : Держкомстат України, 2006. – 45 с.
3. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. / М.Д. Бойко. – 3-є вид., доповн. та переробл. – К. : Атіка, 2006. – 380 с.
4. Воронін О.Д. Завдання і можливості соціальної політики на сучасному етапі демократичних реформ в Україні / О.Д. Воронін // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К. ; Миколаїв, 2004. – Вип. 5. – С. 316–324.

УДК 354:504:314

СОЦІОЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Малиш Н.А.

кандидат економічних наук, доцент
Національна академія державного управління при Президенті України, м. Київ

Annotation

In the article the analysis of problems of state policy of social ecological development, employment alternative source energy, of utilization of waste products, genetically modified organisms, of contamination of the environment, soils, water are defined. Problematic questions demographical situation in Ukraine with ecological problems are researched. Basic ecological threats of modern world and system public ecological management are defined.

Анотація

У статті проаналізовано проблеми соціо-екологічного розвитку, використання альтернативних джерел енергії, утилізації відходів, генетично модифікованих організмів, забруднення повітря, ґрунтів, води. Досліджено питання демографічної ситуації в Україні у взаємозв'язку з екологічними проблемами. Визначено основні екологічні загрози сучасного світу та систему державного екологічного управління.